

Katarzyna Tarnawska, Janusz Rosiek

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

NOWA EKONOMIA INSTYTUCJONALNA A ROLA PAŃSTWA W GOSPODARCE. TEORIA I PRAKTYKA

Streszczenie: Celem niniejszego opracowania jest próba oceny wpływu porządku instytucjonalnego na wzrost gospodarczy w ujęciu teoretycznym oraz próba oceny, czy teoria ta może mieć zastosowanie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które ostatnio przystąpiły do Unii Europejskiej.

Punktem wyjścia analizy jest stwierdzenie, że instytucje dostarczają bodźców dla rozwoju gospodarczego i przyczyniają się do ewolucji procesów gospodarczych, ukierunkowując je na wzrost gospodarczy, stagnację lub recesję. Najbardziej trafną interpretacją roli państwa w rozwoju gospodarczym wydaje się takie podejście, które uwzględnia aktualny poziom tego rozwoju i zakłada zmienną równowagę między zakresem władzy państwowej a koniecznymi ograniczeniami tej władzy. Można wyróżnić trzy zasadnicze etapy rozwoju gospodarczego oraz odpowiadający im optymalny zakres władzy państwowej.

Głównym przesłaniem nowej ekonomii instytucjonalnej jest stwierdzenie, że instytucje mają znaczenie dla wyniku gospodarowania. Przedmiotem programu badawczego tego nurtu nie jest więc tylko analizowanie cech instytucji, ale włączenie ich w ogólne modelowanie ekonomiczne. Instytucje traktowane więc są jako zmienne endogeniczne. Celem niniejszego opracowania jest próba oceny wpływu porządku instytucjonalnego na wzrost gospodarczy w ujęciu teoretycznym oraz tego, czy teoria ta może mieć zastosowanie w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, które ostatnio przystąpiły do Unii Europejskiej.

Termin „instytucje” nie został zdefiniowany w sposób jednoznaczny. Najczęściej przez instytucje rozumiany jest zbiór zasad formalnych i nieformalnych oraz sposoby ich egzekwowania [Furubotn, Richter 2008, s. 7]. Z kolei D.C. North opisuje instytucje jako ograniczenia, które porządkują interakcje ekonomiczne i społeczne składające się z ograniczeń o charakterze nieformalnym, jak zwyczaje, tradycja, kodeksy postępowania, i z zasad formalnych, do których należą np. konstytucja, prawa własności [North 1991, s. 97].

D.C. North podkreśla, że instytucje dostarczają bodźców dla rozwoju gospodarczego i przyczyniają się do ewolucji procesów gospodarczych, ukierunkowując je na wzrost gospodarczy, stagnację lub recesję [North 1991, s. 97]. Instytucje oddziałują na gospodarkę przez zmniejszenie niepewności, uproszczenie procesu podejmowania decyzji oraz promowanie takiej współpracy między jednostkami, która przyczynia się do obniżenia kosztów koordynacji gospodarczej. W tej perspektywie można rozważać wpływ państwa na wzrost gospodarczy. Problem ten należy do jednych z najbardziej istotnych obszarów badawczych nowej ekonomii instytucjonalnej. Jak pisze P.G. Klein: „Rozwój gospodarczy nie jest już rozpatrywany jako stopniowa, nieuchronna transformacja od lokalnej autarkii w kierunku specjalizacji i podziału pracy. Przeciwnie, rozwój jest postrzegany jako reakcja na ewolucję instytucji, które wspierają relacje społeczne i handlowe. Wzrost gospodarczy zależy zatem od stopnia, w jakim potencjalne ryzyko dla handlu (jak oszustwa, oportunizm itp.) może być kontrolowane przez instytucje, które obniżają koszty informacji, sprzyjają akumulacji i mobilności kapitału, wyceniają ryzyko i ułatwiają współpracę” [Klein 2000, s. 461].

Zgodnie z poglądami D.C. Northa podstawowym zadaniem państwa jest sformułowanie, a następnie egzekwowanie zapisów konstytucyjnych. Konstytucja określa strukturę praw własności obywateli przy jednoczesnej maksymalizacji renty władz państwowych, w warunkach istnienia politycznych i ekonomicznych kosztów transakcyjnych. Państwo dostarcza dobra publiczne i usługi, które mają obniżyć koszty określania, negocjowania i egzekwowania kontraktów w wymianie ekonomicznej [North 1981]. Prawa własności odgrywają niezwykle istotną rolę, ponieważ umożliwiają wymianę ekonomiczną.

Według konwencji przyjętej w nowej ekonomii instytucjonalnej i zgodnie z definicją państwa przytoczoną powyżej członkowie rządu i związany z nim aparat administracyjny są agentami, natomiast wyborcy są zwierzchnikami w relacji agencji. Agenci, zgodnie z teorią wyboru publicznego, dążą do maksymalizacji swojej indywidualnej użyteczności, nie oglądając się na cele wyborców. Nowa ekonomia instytucjonalna podkreśla, że informacja pomiędzy mocodawcami i agentami ma charakter asymetryczny, czyli zwierzchnicy nie mogą w pełni kontrolować agentów. Ponadto informacja jest niekompletna, zwłaszcza w odniesieniu do przyszłych wydarzeń. Z tego powodu politycy i administracja publiczna nie mogą polegać wyłącznie na sztywnych regułach, ale muszą podejmować działania o charakterze dyskrecyjnym, co wymaga pewnej dozy zaufania ze strony mocodawców. W związku z tym kontrola polityków i administracji publicznej przypomina kontrolę menedżerów w prywatnej firmie [Furubotn, Richter 2008, s. 304].

W warunkach występowania kosztów transakcyjnych, ograniczonej racjonalności i specyficzności niektórych inwestycji, które generują koszty utopione, podstawowym problemem, który rozważa analiza neoinstytucjonalna, jest sposób ograniczenia władzy państwowej przez dostarczenie obywatelom wystarczających

narzędzi chroniących przed oportunistycznym państwem [Furubotn, Richter 2008, s. 472]. Porządek instytucjonalny ma więc szczególne znaczenie, ponieważ wpływa na wiarygodność agentów, a władza państwowa może być skutecznie ograniczona przez instytucje polityczne. Instytucje ograniczają również niestabilność procesu politycznego, którego istotą jest walka o władzę, czyli o możliwość jednostronnej zmiany struktury praw własności.

Zgodnie z analizą instytucjonalną państwo nie gwarantuje wzrostu gospodarczego i zwiększenia dobrobytu społecznego ze względu na oportunistyczne zachowanie polityków, czyli agentów. Pojawia się zatem pytanie, w jakich okolicznościach państwo może jednak przyczyniać się do rozwoju gospodarczego, zwłaszcza w krajach, które stosunkowo niedawno weszły na ścieżkę wzrostu gospodarczego.

W sytuacji, gdyby prawa własności były określone w perfekcyjny sposób i egzekwowane bez nakładu żadnych kosztów, zachowanie agentów ekonomicznych prowadziłoby do optymalnego poziomu produkcji przy założeniu, że istnieje określony poziom wiedzy i technologii. Prawa własności są zdefiniowane przez konstytucję, którą zapewnia państwo, jednakże ponieważ nie są one określone w doskonały sposób, na wzrost gospodarczy ma wpływ struktura instytucjonalna państwa. Jak pisze D.C. North, kraje pozostają biedne, ponieważ ich instytucje nie kreują warunków zachęcających aktorów gospodarczych do bardziej produktywnej aktywności [North 1990, s. 110]. W związku z tym instytucje są podstawową determinantą wzrostu gospodarczego w długim okresie. Idealny system instytucjonalny zapobiega nadużywaniu władzy państwowej, ale jednocześnie dostarcza bodźców, aby państwo ustanowiło prawa własności (tzw. wiarygodne ograniczenia – *credible constraints*), a w przyszłości nie zmieniało przyjętych reguł dotyczących tych praw [Weingast 1995]. Ograniczenia władzy państwowej przejawiają się w równowadze kompetencji ośrodków władzy państwowej w ujęciu poziomym i pionowym (podział na władzę wykonawczą, ustawodawczą i sądowniczą w układzie poziomym, federalizm w układzie pionowym) i monitorowaniu zachowania polityków.

Niektórzy autorzy twierdzą, że system praw własności kreowany przez państwo nie odgrywa pierwszoplanowej roli we wzroście gospodarczym albo że ograniczenia władzy państwowej nie mogą być zbyt daleko idące, aby państwo mogło we właściwy sposób chronić przestrzegania systemu praw własności. Ponadto władza państwowa wykorzystana w prawidłowy sposób przyczynia się do stabilnego wzrostu gospodarczego [Hanson 2005, s. 4]. Stabilność polityczna generowana poprzez ograniczenia władzy państwowej nie zawsze jest korzystna, przynosi dobre efekty tylko wówczas, gdy korzystne jest utrzymanie *status quo* określonych rozwiązań politycznych [Hanson 2006, s. 4].

Okazuje się, że nie ma takiego idealnego systemu instytucjonalnego, który zapewniłby wzrost gospodarczy w każdym kraju, a instytucje ewoluują wraz ze wzrostem gospodarczym. Brak zmian instytucjonalnych prowadzi natomiast do stagnacji, ponieważ instytucje nie wspierają bardziej efektywnych sposobów wy-

miany gospodarczej [Hanson 2005, s. 2]. Dlatego też najbardziej trafną interpretacją roli państwa w rozwoju gospodarczym wydaje się takie podejście, które uwzględnia aktualny poziom tego rozwoju i zakłada zmienną równowagę między zakresem władzy państwowej a koniecznymi ograniczeniami tej władzy.

Szczególnie istotnym kryterium zakresu władzy państwowej jest znaczenie inwestycji i innowacji na danym etapie rozwoju gospodarczego. Kraje cechujące się stosunkowo niskim poziomem rozwoju mogą się rozwijać, wykorzystując inwestycje, co wymaga znacznego stopnia interwencji państwa w postaci bezpośrednich subsydiów czy nawet polityki ograniczającej swobodną konkurencję. Taka polityka przynosi korzyści w krótkim okresie, w długim okresie generuje zaś koszty. Dlatego też w celu kontynuowania wzrostu gospodarczego konieczna jest zmiana instytucjonalna zapewniająca większą konkurencję rynkową i możliwość wspierania firm, które charakteryzują się wyższą innowacyjnością. W sytuacji, kiedy przejście od inwestycji do innowacji nie jest możliwe z powodu słabości instytucji ulegających naciskom ze strony podmiotów korzystających ze strategii wysokiego tempa inwestycji, społeczeństwa mogą wpaść w pułapkę „nieodpowiednich” instytucji i relatywnie zacofanej technologii [Acemoglu, Aghion, Zilibotti 2002, s. 4].

Na podstawie ścieżki rozwojowej, na której w odpowiednim momencie powinno nastąpić przejście od inwestycji do innowacji, J.K. Hanson analizuje trzy zasadnicze etapy rozwoju gospodarczego oraz odpowiadający im optymalny zakres władzy państwowej [Hanson 2005, s. 5-7].

Pierwszy etap polega na przejściu od tradycyjnego społeczeństwa, które tkwi w pułapce biedy, do fazy, w której normą jest wzrost gospodarczy. Wiąże się to z pojawieniem scentralizowanej władzy państwowej organizującej rynki i zarządzającej gospodarką. Na tym etapie wzrost gospodarczy wymaga silnego państwa, które dostarcza podstawowych dóbr publicznych, takich jak usługi edukacyjne, w zakresie ochrony zdrowia, i ustanawia odpowiedni system fiskalny. System demokratyczny nie jest w tej sytuacji najlepszy do osiągania wzrostu gospodarczego, ponieważ rząd może nie mieć odpowiednich warunków do przeprowadzenia niezbędnych reform.

Drugi etap rozwoju gospodarczego polega na stymulowaniu rozwoju nowych sektorów gospodarki przez wykorzystanie postępu technologicznego, co wiąże się wysokim tempem wzrostu inwestycji. Jest to faza doganiania bardziej rozwiniętych światowych systemów gospodarczych. Państwo powinno rozwijać zdolność administracyjną w celu regulowania coraz bardziej skomplikowanych form wymiany, rozwiązywania konfliktów społecznych i wspierania akumulacji kapitału. Jakość administracji państwowej staje się najistotniejszą determinantą wzrostu gospodarczego, a podstawowe funkcje państwa przestają odgrywać decydującą rolę. Ograniczenia władzy państwowej gwarantują stabilność otoczenia politycznego przez stabilność systemu podatkowego i regulacyjnego, wspierając w ten sposób inwestycje, a z drugiej strony zmniejszają możliwości pogoni za rentą, a tym samym – wielkość nakładów na tego typu aktywność. Istotnym ograniczeniem są

również aktorzy polityczni mający prawo weta (*veto players*), a więc tacy, którzy mają uprawnienia do zablokowania politycznego procesu decyzyjnego. Im większa liczba takich aktorów, tym większa jest stabilność polityczna [Hanson 2006, s. 3].

Trzeci etap wzrostu gospodarczego dotyczy krajów, które dotarły do granicy technologicznej, a ich dalszy rozwój zależy od możliwości przesuwania tej granicy i adaptacji do zmian w gospodarce światowej. W większości krajów, które osiągnęły tę fazę, panuje system demokratyczny, a problemem staje się rodzaj porządku demokratycznego, który jest najbardziej odpowiedni. Na tym etapie szczególnie istotne są ograniczenia władzy państwowej, ponieważ silna władza może zagrażać optymalnemu poziomowi inwestycji. Państwo traci zdolność kierowania sektorem prywatnym w zakresie wykorzystania nowych możliwości technologicznych, natomiast wysoki stopień sprawności administracji państwowej wspomaga utrzymanie wysokiego tempa wzrostu gospodarczego.

Dużo kontrowersji budzą sposoby pomiaru ograniczeń władzy państwowej. W związku z niedoskonałościami, jakie wykazywały wcześniej stosowane indeksy i metody [Barro 1998; Brunetti 1997; Campos, Nugent 1999; Reichenvater 2007; Rodrik 2004], został zaproponowany [Henisz 2000, s. 6-13] alternatywny miernik – tzw. indeks ograniczeń politycznych (POLCON – *The Political Constraint Index*), oparty na prostym modelu przestrzennym politycznej interakcji zastosowanym w celu pokazania zakresu, w jakim każdy aktor polityczny jest ograniczony w swoich wyborach dotyczących podejmowania decyzji politycznych w przyszłości. Pierwszym etapem konstrukcji powyższego wskaźnika jest identyfikacja niezależnych ośrodków władzy (rząd, izba wyższa i niższa parlamentu, instytucje sądownictwa oraz instytucje szczebla regionalnego) dysponujących prawem weta w odniesieniu do zmian polityki w każdym kraju. Preferencje każdego z tych ośrodków oraz polityka *status quo* przyjmowane są jako zmienne niezależne i jednolite, pobrane z różnorodnej przestrzeni politycznej. Założenie to pozwala na zastosowanie ilościowego miernika ograniczeń instytucjonalnych, przy wykorzystaniu prostego modelu przestrzennego politycznej interakcji.

Zamiast założenia, że pojawienie się nowej partii politycznej w koalicji powoduje zwiększenie liczby aktorów politycznych, POLCON analizuje wpływ tej partii na tzw. stopień frakcjonalizacji (rozdrobienia) parlamentu (prawdopodobieństwa, że wyniki dwóch kolejnych głosowań będą korzystne dla tej samej partii)¹. W celu skonstruowania strukturalnego wskaźnika politycznych ograniczeń, możliwego do wykorzystania w porównaniach międzynarodowych, konieczne jest uproszczenie systemu politycznego w sposób pozwalający na dokonywanie porównań międzynarodowych pomiędzy bardzo dużą liczbą krajów, z uwzględnieniem tych elementów struktury politycznej, które mają największy wpływ na możliwości zmian polityki.

¹ Indeks POLCON występuje w dwóch postaciach: POLCON III i POLCON V. POLCON III obejmuje trzy instytucje: rząd, izbę wyższą oraz izbę niższą parlamentu. POLCON V zawiera dodatkowo sądownictwo i instytucje szczebla regionalnego.

W przypadku wskaźnika **POLCON III** największe wahania, w porównaniu z pozostałymi krajami UE-12, można było zaobserwować w Polsce w latach 1989-1998. W roku 1999 nastąpił gwałtowny spadek wartości tego wskaźnika z poziomu 0,40 do 0,27, natomiast w roku 2002 nastąpił gwałtowny jego wzrost do poziomu 0,43. Przyczyną było prawdopodobnie zmniejszenie stopni frakcjonalizacji parlamentu (zmniejszenie liczby partii tworzących sejmową koalicję parlamentarną). W przypadku pozostałych krajów wartości ww. wskaźnika były raczej stabilne. W przypadku Polski **POLCON V** był stabilny i w okresie 1989-2004 wahał się w przedziale 0,78-0,74. Wartości tego wskaźnika charakteryzują się bardzo wysokim stopniem stabilności. Bardziej szczegółowe dane na temat kształtowania się wartości wskaźników POLCON III i POLCON V w krajach UE-12 w latach 1989-2004 zawierają tab. 1 i 2.

Tabela 1. Wartości wskaźnika POLCON III w krajach UE-12 w latach 1989-2004

Kraje Lata	Bulgaria	Cypr	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Malta	Polska	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Węgry
1989	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	0,34	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.
1990	0,27	0,18	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	0,34	0,67	0,36	b. d.	b. d.	b. d.
1991	0,39	0,18	b. d.	b. d.	0,32	b. d.	0,34	0,29	0,35	b. d.	0,60	0,48
1992	0,39	0,18	b. d.	b. d.	0,32	0,33	0,34	0,41	0,32	b. d.	0,60	0,48
1993	0,39	0,18	0,52	0,56	0,45	0,33	0,34	0,13	0,66	0,46	0,59	0,48
1994	0,39	0,49	0,59	0,11	0,45	0,54	0,34	0,22	0,66	0,46	0,59	0,48
1995	0,42	0,49	0,59	0,59	0,45	0,54	0,34	0,22	0,66	0,52	0,55	0,44
1996	0,42	0,49	0,59	0,51	0,45	0,58	0,34	0,39	0,66	0,52	0,55	0,44
1997	0,40	0,49	0,59	0,51	0,45	0,59	0,34	0,58	0,39	0,52	0,55	0,44
1998	0,40	0,49	0,59	0,51	0,47	0,55	0,34	0,40	0,39	0,52	0,55	0,44
1999	0,40	0,49	0,39	0,51	0,47	0,55	0,34	0,27	0,39	0,53	0,55	0,48
2000	0,40	0,49	0,39	0,55	0,47	0,55	0,34	0,27	0,39	0,53	0,55	0,48
2001	0,40	0,49	0,43	0,55	0,51	0,55	0,34	0,27	0,58	0,53	0,54	0,48
2002	0,44	0,49	0,43	0,55	0,51	0,55	0,34	0,43	0,48	0,53	0,54	0,48
2003	0,44	0,49	0,39	0,55	0,51	0,54	0,34	0,43	0,48	0,56	0,52	0,37
2004	0,44	0,49	0,39	0,50	0,51	0,54	0,34	0,43	0,48	0,56	0,52	0,37
Suma	6,03	6,07	5,36	5,44	6,30	6,74	5,06	5,44	7,25	6,24	7,78	6,32
Średnia	0,40	0,40	0,45	0,50	0,45	0,52	0,34	0,36	0,48	0,52	0,56	0,45
Odchylenie standardowe	0,04	0,14	0,17	0,19	0,06	0,09	0,00	0,14	0,13	0,03	0,03	0,04
Wariancja	0,001	0,019	0,032	0,036	0,003	0,008	0,000	0,019	0,016	0,000	0,000	0,001

Źródło: baza danych POLCON, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009 oraz obliczenia własne autorów.

Tabela 2. Wartości wskaźnika POLCON V w krajach UE-12 w latach 1989-2004

Kraje \ Lata	Bułgaria	Cypr	Czechy	Estonia	Litwa	Łotwa	Malta	Polska	Rumunia	Słowacja	Słowenia	Węgry
1989	b. d.	0,18	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	0,78	b. d.	b. d.	b. d.	0,67
1990	0,72	0,70	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	b. d.	0,71	0,36	b. d.	b. d.	0,67
1991	0,75	0,70	b. d.	b. d.	0,73	0,67	b. d.	0,74	0,35	b. d.	0,79	0,76
1992	0,74	0,70	b. d.	b. d.	0,73	0,73	b. d.	0,69	0,73	b. d.	0,79	0,76
1993	0,74	0,70	0,75	0,56	0,76	0,73	b. d.	0,70	0,78	0,76	0,79	0,76
1994	0,74	0,76	0,76	0,11	0,76	0,77	b. d.	0,70	0,78	0,76	0,79	0,76
1995	0,75	0,76	0,76	0,78	0,76	0,77	b. d.	0,73	0,78	0,77	0,78	0,75
1996	0,75	0,76	0,76	0,77	0,76	0,78	b. d.	0,76	0,78	0,77	0,78	0,75
1997	0,75	0,76	0,77	0,77	0,76	0,78	b. d.	0,73	0,73	0,77	0,78	0,75
1998	0,75	0,76	0,77	0,77	0,76	0,78	b. d.	0,71	0,73	0,77	0,78	0,75
1999	0,75	0,76	0,73	0,77	0,76	0,78	b. d.	0,71	0,73	0,77	0,78	0,76
2000	0,75	0,76	0,73	0,78	0,76	0,78	b. d.	0,71	0,73	0,77	0,78	0,76
2001	0,75	0,76	0,74	0,78	0,77	0,78	b. d.	0,74	0,76	0,77	0,77	0,76
2002	0,75	0,77	0,74	0,78	0,77	0,78	b. d.	0,74	0,76	0,77	0,77	0,76
2003	0,75	0,77	0,73	0,78	0,77	0,77	b. d.	0,74	0,76	0,78	0,77	0,74
2004	0,75	0,77	0,73	0,77	0,77	0,77	b. d.	0,74	0,76	0,78	0,77	0,74
Suma	11,21	11,39	8,98	8,40	10,59	10,68	b. d.	11,65	10,53	9,25	10,89	11,93
Średnia	1,40	0,71	0,75	0,70	0,76	0,76	b. d.	1,37	0,70	0,77	0,78	0,75
Odchylenie standardowe	0,01	0,15	0,02	0,20	0,01	0,03	b. d.	0,02	0,14	0,01	0,01	0,03
Wariancja	0,000	0,022	0,000	0,040	0,000	0,000	b. d.	0,000	0,019	0,000	0,000	0,000

Źródło: baza danych POLCON, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009 oraz obliczenia własne autorów.

Instytucje, a szczególnie agendy rządowe, mają wpływ na wzrost gospodarczy, jednakże wraz ze wzrostem gospodarczym powinna się zmieniać rola rządu. Ewolucja zakresu władzy państwowej w kierunku jej większego ograniczenia związana jest z malejącym wpływem inwestycji na wzrost oraz z coraz większym znaczeniem innowacji. Na podstawie indeksu ograniczeń politycznych POLCON nie można jednoznacznie stwierdzić, że w nowych państwach członkowskich UE władza państwowa podlega coraz większym ograniczeniom z powodu wzrostu gospodarczego. Może to oznaczać, iż kraje te nie przeszły jeszcze do kolejnej fazy rozwoju lub że instytucje nie podlegają koniecznej ewolucji. Problem ten stanowi interesujący obszar do dalszych badań.

Literatura

- Acemoglu D., Aghion Ph., Zilibotti F., *Distance to Frontier, Selection, and Economic Growth*, NBER Working Paper 9066, July 2002,
- Barro R.J., *Determinants of Economic Growth. A Cross-Country Empirical Study*, July 1998.
- Baza danych POLCON, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009.
- Brunetti A., *Political Variables in Cross-Country Growth Analysis*, „Journal of Economic Surveys” 1997 vol. 11, no 2, s. 163-190, <http://ideas.repec.org/a/bla/jecsur/v11y1997i2p163-90.html>, 06.05.2009.
- Campos N.F., Nugent J.B., *Who is Afraid of Political Instability?*, October 1999, www.bus.umich.edu/KresgeLibrary/Collections/Workingpapers/wdi/wp326.pdf, 06.05.2009.
- Furubotn E.G., Richter R., *Institutions and Economic Theory. The Contribution of the New Institutional Economics*, The University of Michigan Press, 2008.
- Hanson J.K., *State Power, Constraints on Rulers, and Development*, Paper prepared for delivery at the 2006 Annual meeting of the American Political science Association, August 30th, September, 2006.
- Hanson J.K., *Political Institutions and Economic Development: The Context-Dependent Effects of Political Institutions*, Paper prepared for presentation at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Palmer House Hilton, Chicago, IL, April 7-10, 2005.
- Henisz W.J., *The Institutional Environment for Economic Growth*, „Economics and Politics” 12(1): 1-31/2000, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009.
- Henisz W.J., Zelner B.A., *Measures of Political Risk*, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009.
- Klein P.G., *New Institutional Economics*, [w:] *Encyclopedia of Law and Economics*, B. Bouckaert, G. De Geest (red.), Edward Elgar and University of Ghent, 2000.
- North D.C., *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*, Cambridge University Press, 1990.
- North D.C., *Institutions*, „Journal of Economic Perspectives” 1991 vol. 5, no 1.
- North D.C., *Structure and Change in Economic History*, Norton, New York and London 1981.
- POLCON_2005 Codebook, www.management.wharton.upenn.edu/henisz/, 05.05.2009.
- Reichenvater A., *Business Cycles, Political Incentives and the Macroeconomy: Comparison of Models*, http://mpira.uni-muenchen.de/5527/1/MPRA_paper_5527.pdf, May 2007, 06.05.2009.
- Rodrik D., *Growth Strategies*, August 2004, www.ksghome.harvard.edu/~drodrik/GrowthStrategies.pdf, 06.05.2009.
- Weingast B.R., *The Economic Role of Political Institutions: Market-Preserving Federalism and Economic Development*, „Journal of Law, Economics & Organization” 1995 no 11, vol. 1.

NEW INSTITUTIONAL ECONOMICS AND THE ROLE OF STATE IN ECONOMY

Summary: The authors of this paper try theoretically to evaluate the impact of institutional order on economic growth and assess if this theory could be used in the CEECs which have recently joined the EU.

The statement that institutions provide incentives for economic growth and contribute to the evolution of economic processes towards economic growth, stagnation or recession is a starting point of the analysis. An approach which takes into account current economic development level and assumes dynamic balance between the scope of the state power and in-

dispensable constraints of this power seems to be the most accurate interpretation of the role of state in economic development. Three fundamental stages of economic development and corresponding optimal scope of state power can be differentiated.

There is a lot of controversy on the measurement of state power constraints and one of the recent proposals is the Political Constraint Index – POLCON. Basing on this measure one cannot unambiguously claim that in the new EU member states political power is subject to more rigid constraints due to economic growth. It may mean that these countries have not moved to the next development stage yet or that institutions do not undergo necessary evolution. This dilemma is an interesting starting point for future research.